

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

۴

حوزه ریاست

اداره کتابخانه و مرکز اسناد

مقاله نامه

(دفاع مقدس در کتاب های درسی)

تهیه و تنظیم : سهیلا قهرمانی

شهریورماه : ۹۹

متن مقالات در کتابخانه سازمان قابل بازیابی است

۱- مطالعه و تحلیل میزان توجه به مفاهیم دفاع مقدس در کتاب های درسی رشته علوم انسانی
(مقطع دوم متوسطه)

محمدرضا رشیدی آل هاشم، یاسر فیض اللهی *

نشریه مطالعات دفاع مقدس و نبردهای معاصر، پیاپی ۳ (پاییز و زمستان ۱۳۹۸)، صص ۱-۳۷

هدف از پژوهش حاضر تحلیل کمی میزان توجه به مفاهیم و ارزش های دفاع مقدس در کتاب های درسی رشته علوم انسانی مقطع دوم متوسطه (دبیرستان) در سال تحصیلی ۹۶-۹۷ می باشد. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه کتاب های رشته علوم انسانی است. روش پژوهش تحلیل محتوای کمی است. نتایج پژوهش نشان داد که بیشترین مطلب در خصوص موضوع دفاع مقدس در کتاب های استان شناسی (۳۱ استان) آمده است. پس از آن در کتاب آمادگی دفاعی مطالب بیشتری در خصوص دفاع مقدس آورده شده است. پس از آن نیز در کتاب های فارسی و ادبیات فارسی بیش از سایر کتاب ها به موضوع دفاع مقدس و ارزش های آن پرداخته شده است. در کتاب های فلسفه، منطق، تعلیمات ادیان الهی و اخلاق ویژه اقلیت های دینی، ریاضی و آمار، انسان و محیط زیست و کارگاه کارآفرینی و تولید نیز هیچ گونه اشاره ای به موضوع دفاع مقدس نشده است. در پایان نیز پیشنهاد هایی ارائه شده است.

کلید واژگان: تحلیل محتوای کمی، کتاب های درسی، دفاع مقدس، رشته علوم انسانی

۲- تحلیل میزان توجه به مولفه های شهداء و ایثارگران دفاع مقدس در محتوای کتب درسی دوره ابتدایی

نویسنده: صالحی عمران، ابراهیم؛ سبحانی نژاد، مهدی؛ فرهیخته (چهارباشلو)، حسین؛

مجله: دانشور رفتار « بهار و تابستان ۱۳۹۴ - شماره ۵۴ علمی-پژوهشی، صفحه - از ۲۱۱ تا ۲۳۴

چکیده:

پژوهش حاضر با هدف تحلیل میزان توجه به مولفه های شهداء و ایثارگران هشت سال دفاع مقدس در کتاب های درسی دوره ابتدایی، انجام شده است. روش پژوهش توصیفی از نوع تحلیل محتوا بوده و جامعه پژوهش نیز کلیه کتاب های درسی دوره شش ساله ابتدایی بوده اند. نمونه پژوهش، ۲۶ جلد کتاب درسی در پنج عنوان؛ فارسی (بخوانیم)، فارسی (بنویسیم)، هدیه های آسمانی، هدیه های آسمانی (کتاب کار) و تعلیمات اجتماعی دوره ابتدایی در سال تحصیلی ۱۳۹۲-۱۳۹۱ بوده است. ابزار گردآوری داده، چک لیست تحلیل محتوای محقق ساخته بوده و داده های حاصل نیز به دو شیوه کمی (بهره گیری از

شاخص آماری توصیفی و آنتروپی شانون) و کیفی، تحلیل شده است. یافته‌ها نشان داد؛ در بین کتاب‌های درسی، کتاب فارسی پایه پنجم با ۱۶/۳ درصد فراوانی، بیشترین میزان توجه و کتاب‌های فارسی دوم و چهارم ابتدایی با ۱/۱ درصد فراوانی، کمترین میزان توجه را به مولفه‌های شهداء و ایثارگران دفاع مقدس، داشته‌اند. بیشترین ضریب اهمیت مربوط به مولفه جهاد در راه خدا و کمترین ضریب اهمیت مربوط به مولفه تعامل مطلوب اجتماعی است. در بین پایه‌های دوره ابتدایی در ارتباط با اشاره به مولفه‌ها، بیشترین ضریب اهمیت مربوط به پایه ششم و کمترین ضریب اهمیت مربوط به پایه اول و دوم می‌باشد. یافته‌های حاصل از تحلیل داده‌های کمی و کیفی نشان داد؛ به مولفه‌های شهداء و ایثارگران در محتوای کتاب‌های درسی به طور جامع و متعادل، توجه نشده است.

کلیدواژه ها :

برنامه درسی، تحلیل محتوا، دوره ابتدایی، دفاع مقدس، شهدا و ایثارگران، مولفه

۳- بررسی تصاویر مرتبط با جنگ تحمیلی در کتاب‌های درسی از دیدگاه نشانه‌شناسی اجتماعی

فصلنامه علمی مطالعات دفاع مقدس

مقاله ۴، دوره ۳، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۶، صفحه ۷۵-۹۸

نوع مقاله: علمی- ترویجی

نویسندگان: فاطمه مصلح‌زاده^۱؛ محمدتقی آشوری*^۲

چکیده

نشانه‌شناسی تصویر، رویکردی انتقادی است که با بررسی و تحلیل محتوای تصاویر می‌کوشد به لایه‌های پنهان مفهومی در آن‌ها دست پیدا کند، بی‌آنکه ارزش زیبایی‌شناختی تصاویر را مورد قضاوت قرار دهد. نشانه‌شناسی تصویر به طور عمده از دهه‌های ۶۰ و ۷۰ میلادی در مکتب نشانه‌شناسی پاریس مورد توجه قرار گرفت؛ اما مفهوم نشانه‌شناسی اجتماعی را اولین بار مایکل هالیدی، زبان‌شناس انگلیسی مطرح کرد. این ایده بعدها توسط شاگردان و همکاران او دنبال شد و توسعه یافت. پس از آن، گونتر کرس و تئو ون لیوون

تلاش کردند تا نشانه‌شناسی اجتماعی را به حیطه‌های دیگری به جز کلام نیز گسترش دهند. نتیجه تلاش آنها الگویی شد برای تحلیل تصویر که آن را نشانه‌شناسی اجتماعی تصویر نامیدند. این پژوهش با استفاده از الگوی کرس و ون لیوون برای نشانه‌شناسی اجتماعی تصویر، تصاویر کتاب‌های درسی دوره راهنمایی را با محوریت موضوع بازنمایی جنگ تحمیلی عراق علیه ایران بررسی کرده است. بازنمایی جنگ به دلیل اهمیت و تأثیرگذاری زیاد آن در جامعه به عنوان یک پدیده اجتماعی معاصر مورد بررسی قرار گرفت. نتیجه بررسی‌ها نشان داد که در بازنمایی جنگ، گفتمان غالب عدم تقارن «ما/آن‌ها» است. دشمن یا در تصاویر بازنمایی نمی‌شود یا شیطان صفت، احمق و بی‌عرضه و حتی زشت تصویر می‌شود؛ در حالی که نیروهای خودی، باهوش، پاک و باایمان، با لیاقت و پیروز و زیبا تصویر می‌شوند.

کلیدواژه‌ها

نشانه‌شناسی اجتماعی تصویر؛ کتاب‌های درسی دوره راهنمایی؛ تحلیل تصویر؛ جنگ تحمیلی عراق علیه ایران

۴- بررسی دیدگاه دبیران علوم اجتماعی پیرامون نقش مطالعات اجتماعی در گسترش فرهنگ ایثار و شهادت در بین دانش آموزان

لطف الله عباسی سروک*، ایرج هاشمی

نشریه مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی، سال دوم شماره ۵ (زمستان ۱۳۹۶)، صص ۱۲۳-۱۴۲

هدف پژوهش حاضر بررسی دیدگاه دبیران علوم اجتماعی پیرامون نقش مطالعات اجتماعی در گسترش فرهنگ ایثار و شهادت در بین دانش آموزان است. روش پژوهش پیمایشی و جامعه آماری شامل کلیه دبیران علوم اجتماعی شهر تهران در مدارس دولتی و غیردولتی دوره اول متوسطه بودند که از این جامعه تعداد ۱۵۵ نفر به روش نمونه گیری خوشه ایچند مرحله ای و با استفاده از معادله نمونه گیری کوکران انتخاب شدند. ابزار پژوهش پرسش نامه محقق ساخته بود که روایی آن با استفاده از روایی محتوایی با استفاده از قضاوت متخصصان و پایایی آن با استفاده از روش آلفای کرونباخ مورد بررسی و تایید قرار گرفت. داده های حاصل با استفاده از آمار توصیفی (میانگین، انحراف معیار) و آمار استنباطی (آزمون مجذور خی) تجزیه و تحلیل شد. یافته های حاصل حاکی از این است که حوزه مطالعات اجتماعی می تواند در درونی نمودن ارزش های ایثار و شهادت، باور به ارزش های دفاع مقدس، تبلیغ و ترویج ارزش های دفاع مقدس و آشنایی با خصوصیات و ویژگی شهدا در دانش آموزان ایفای نقش کند. از این رو لازم است برنامه ریزان درسی در تدوین کتاب های درسی مطالعات اجتماعی به گسترش و ترویج این فرهنگ (ایثار و شهادت) اهتمام ویژه داشته باشند.

کلید واژگان: فرهنگ ایثار و شهادت، کتاب درسی، حوزه مطالعات اجتماعی، دوره اول متوسطه

۵- تحلیل محتوای کتاب های درسی «دینی» و «ادبیات فارسی» دوره متوسطه بر اساس مولفه های

دفاع مقدس

عبدالحمید رضوی *

نشریه اسلام و پژوهش های تربیتی، سال هفتم شماره ۱ (بهار و تابستان ۱۳۹۴)، ص ۹۱

این مقاله با هدف تحلیل محتوای کتاب های درسی دینی و ادبیات فارسی دوره متوسطه بر اساس مولفه های شش گانه دفاع مقدس تدوین شده و به دنبال پاسخ به این سوال است که آیا کتاب های مزبور توانسته اند این مولفه ها را به خوبی انعکاس دهند؟ روش تحقیق «توصیفی» و از نوع «تحلیل محتوا و واحد تحلیل مضمون» است. پس از تعیین ۳۲ مصداق برای ۶ مولفه، ۹ عنوان کتاب ادبیات فارسی و دینی دوره متوسطه انتخاب شد. وسیله اندازه گیری چک لیست بوده که ضریب پایایی کاپای آن ۰/۳۹ و ضریب پایایی مرکب آن ۰/۹۸ و اعتبار مطلوب داشته است. نتایج نشان داد در هر دو گروه کتاب، به صفات متعالی و پیام عاشورا به خوبی توجه شده است. کمترین توجه در هر دو گروه، به «پایداری، ایثار، شهادت و اقتدار سیاسی» بوده است. ده مصداق برتر در دو گروه کتاب، به یک اندازه به کار برده نشده است. همچنین نتایج نشان داد شش مولفه موضوع مطالعه در کتاب های فارسی سه پایه تحصیلی وضعیت بهتری نسبت به کتاب های دینی داشته اند. کلید واژگان: کتاب های درسی، اقتدار سیاسی، تعاون، پیام عاشورا، ایثار و شهادت، پایداری، صفات متعالی

۶- بررسی محتوای کتب درسی دوره ی راهنمایی تحصیلی در گسترش فرهنگ ایثار و شهادت

حسن شهرکی پور

فصلنامه پژوهش در برنامه ریزی درسی، پیاپی ۳۷ (تابستان ۱۳۹۲)، ص ۹۹

پژوهش حاضر با هدف بررسی محتوای کتب درسی (فارسی، فرهنگ اسلامی، تعلیمات دینی، تعلیمات اجتماعی و تاریخ) دوره راهنمایی در گسترش فرهنگ ایثار و شهادت از نظر معلمان در سال تحصیلی ۹۱-۹۰ انجام شده است. روش پژوهش توصیفی با رویکرد پیمایشی است و جامعه آماری را کلیه معلمان دوره راهنمایی شهرستان نیشابور، که تعدادشان ۸۲۶ نفر است، تشکیل می دهد که با استفاده از جدول کرجسی و مورگان

crèche & Morgan تعداد ۲۶۲ نفر از معلمان به عنوان نمونه با روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب شدند. ابزار جمع‌آوری در این پژوهش پرسشنامه محقق ساخته شامل ۳۷ گویه در ۵ طیف است که روایی آن توسط کارشناسان آموزشی و معلمان تایید و آماده اجرا و پایایی آن بر مبنای آلفای کربنباخ (۰/۹۵۷) محاسبه گردید. نتایج به دست آمده از این پژوهش حاکی از آن است که محتوای کتب درسی دوره راهنمایی با استفاد از آزمون T در درونی نمودن فرهنگ ایثار و شهادت، افزایش اعتقاد دانش‌آموزان به ارزش‌های دفاع مقدس، احترام به اقدار ایثارگران (جانبازان، آزادگان، و خانواده شاهد)، آشنایی دانش‌آموزان و ویژگی‌های شهدای دانش‌آموز و تبلیغ و ترویج ارزش‌های دفاع مقدس نقش داشته است. برای رتبه‌بندی خرده‌مقیاس‌ها آزمون فریدمن مورد استفاده قرار گرفت.

کلید واژگان: محتوای کتب درسی دوره راهنمایی، فرهنگ ایثار و شهادت

۷- بررسی مفاهیم ایثار و شهادت در کتابهای درسی دوره ابتدایی

عبدالله افشار، مهدی سبحانی نژاد

فصلنامه پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، پاییز ۱۳۹۳، ص ۱۳۳

این پژوهش، که با هدف تعیین میزان توجه به مفاهیم ایثار و شهادت در کتابهای درسی دوره ابتدایی صورت گرفت، شامل دو مرحله بود: اول، تحلیل اسنادی مفاهیم ایثار و شهادت به منظور ساخت چارچوب عوامل مفهومی ایثار و شهادت و دوم تحلیل محتوای کتابهای درسی دوره ابتدایی. این پژوهش از نوع کیفی، و برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از تحلیل اسنادی به همراه تحلیل محتوا استفاده شد. جامعه پژوهشی شامل اسناد و مدارک مرتبط و در دسترس نظری و تحقیقاتی در زمینه مفاهیم ایثار و شهادت و کتابهای درسی دوره ابتدایی چاپ سال تحصیلی ۹۱-۹۲ بوده است. در بخش تحلیل اسنادی، نمونه‌گیری نشد؛ لذا همه اسناد در دسترس به منظور مشخص کردن مصداقهای ایثار و شهادت و ساخت چارچوب عوامل مفهومی به شیوه کیفی با استنتاج مبتنی بر تحلیل مفاهیم و مفهوم‌پردازی دوباره بررسی شد. به علاوه در بخش تحلیل محتوا ۳۳ جلد کتاب درسی دوره ابتدایی، که متناسب با عنوان پژوهش بود به شیوه هدفمند، انتخاب و در واحدهای تحلیل محتوایی (۱ کلمه ۲) جملات و مضامین متن (۳) تکالیف و فعالیتها، ۴ (سوالها ۵) اشکال، تصاویر، نقشه‌ها ۶) سایر، برای دستیابی به دو نوع اشاره مستقیم و غیر مستقیم به عوامل مفهومی ایثار و شهادت، تحلیل محتوا شده است. ابزار گردآوری داده شامل فرم فیش برداری و سیاهه تحلیل محتوای کتابهای درسی بوده است. عمده‌ترین یافته‌های پژوهش شامل موارد ذیل است: ضرورت طراحی و تدوین ساختار عوامل مفهومی ایثار و شهادت برای استفاده در تالیف کتابهای درسی دوره ابتدایی، حسب تحلیل محتوای انجام شده، مشهود است. میزان توجه به انواع عوامل مفهومی ایثار و شهادت در محتوای کتابهای درسی فارسی بخوانیم سال دوم ابتدایی، فارسی بنویسیم سالهای دوم، پنجم و ششم، آموزش قرآن سالهای اول، پنجم و چهارم و تعلیمات

اجتماعی سال چهارم، کمتر از سایر کتابهای درسی است. از بین ۱۴ عامل مفهومی ایثار و شهادت مورد تحلیل در کتابهای درسی دوره ابتدایی، توجه به عوامل مفهومی (۱) تجلیل از شهید و ایثارگر (۲) صفات شهید و ایثارگر (نامها و مفاهیم تداعی گر شهادت و ایثارگری (۴) نمادهای شهید و ایثارگر (۵) نام شهید، بیشتر از سایر عوامل مفهومی است. از بین واحدهای تحلیلی در محتوای کتابهای درسی مورد بررسی دوره ابتدایی، میزان استفاده از واحدهای تحلیل (۱) جملات و مضامین متن (۲) اشکال، تصاویر و نقشه ها (۳) کلمه، بیشتر از سایر واحدهای تحلیلی است. از بین دو نوع اشاره در محتوای کتابهای درسی مورد بررسی، توجه به اشاره مستقیم در عوامل مفهومی ایثار و شهادت، بیشتر بوده است.

کلید واژگان: مفاهیم ایثار و شهادت در کتابهای درسی، مضامین شهادت در تالیف کتابهای درسی، دفاع مقدس و کتابهای درسی

۸- تحلیل میزان توجه به مفاهیم فرهنگ ایثار و شهادت در کتاب های درسی دوره آموزش عمومی

رضا جعفری هرندی، علی یزدخواستی

نشریه تربیت اسلامی، پیاپی ۱۸ (بهار و تابستان ۱۳۹۳)، ص ۷۱

هدف پژوهش حاضر تحلیل میزان توجه کتاب های درسی دوره ابتدایی و راهنمایی به فرهنگ ایثار و شهادت است. روش پژوهش توصیفی و از نوع تحلیل محتوا با رویکرد کاربردی است. جامعه پژوهش شامل ۴ عنوان با ۲۴ جلد کتاب بوده که در سال ۱۳۸۷ چاپ شده و تمام آنها به عنوان نمونه انتخاب شده اند. ابزار اندازه گیری چک لیست تحلیل محتوای محقق ساخته بوده و نتایج پژوهش با استفاده از شاخص های آمار توصیفی مورد بررسی قرار گرفته است. این پژوهش بیانگر آن است که ۱- در مجموع ۱۲۳۰ مرتبه به محورها و مولفه های مفهومی مرتبط با فرهنگ ایثار و شهادت توجه شده است. میزان آن در کتابهای فارسی، هدیه های آسمانی، اجتماعی و تاریخ به ترتیب ۶۲۶، ۲۳۰، ۲۸۷ و ۸۷ مرتبه بوده است. ۲- بیشترین توجه به محور ایثار، در کلاس دوم راهنمایی و کتاب فارسی دوم راهنمایی شده و کمترین توجه به محور سایر اصطلاحات، در کلاس دوم ابتدایی و کتاب های تاریخ اول و دوم راهنمایی شده است.

کلید واژگان: تحلیل محتوا، کتاب درسی، ایثار، شهادت، دوره ابتدایی، دوره راهنمایی

۹- ترویج فرهنگ «ایثار و شهادت» به کمک برنامه درسی در دوره ابتدایی

نعمت الله موسی پور

فصلنامه تحقیقات فرهنگی ایران، سال پنجم شماره ۳ (پیاپی ۱۹، پاییز ۱۳۹۱)، صص ۱۰۳-۱۲۶

پرسش اصلی در این مقاله آن است که چگونه می توان از طریق برنامه درسی به ترویج و اعتلای فرهنگ ایثار و شهادت در مدارس ابتدایی اقدام کرد؟ در این ارتباط، نظریات متفاوتی مطرح است و اقدامات آموزشی مرسوم مدارس بر آنها استوار شده اند؛ که در میان آنها نظریات تحولی نگر دارای جایگاه برجسته ای هستند. این نظریات بر این باور تاکید می کنند که آموزش امور انتزاعی در دوره کودکی مقدور و موثر نیست. مدعای اصلی مقاله آن است که امور ارزشی را با آنکه اموری انتزاعی هستند، می توان با رویکرد فرهنگی به شکلی موثر در دوره کودکی آموزش داد. این ادعا با تمرکز بر ظرفیت تخیلی کودکان و ظرفیت انتقال مفاهیم توسط اسطوره و داستان در دوره کودکی بنا شده است. بر همین اساس، تلاش می شود بر بنیادی نظری و در تلاشی نظرورزانه، شواهد و طریقی برای این موضوع در حوزه برنامه درسی و آموزش ایثار ارائه گردد. ایثار در ارتباط با برنامه درسی از دو بعد قابل طرح است: (۱) دستاورد و (۲) فرایند. ایثار به عنوان دستاورد، واقعه و رخدادی را نشان می دهد که در جهان بیرون عینیت یافته است و البته می توان انتظار وقوع آن را در آینده نیز داشت. ایثار به عنوان فرایند، عملی را نشان می دهد که مقدمات، مراحل و دستاوردی دارد. این فرایند، نحوه ای از زیستن را نشان می دهد که درآمیخته ای از آگاهی دردسترس و آگاهی قابل حصول است. چنین گونه ای از عمل، فرهنگ نامیده شده و دارای ویژگی هایی است که متاثر از برنامه های درسی و آموزش مدرسه ای است.

کلید واژگان: ایثار، آموزش ارزش ها، آموزش کودکی، برنامه درسی، آموزش مدرسه ای

۱۰- بررسی و تحلیل میزان توجه به مفاهیم دفاع مقدس در کتاب های درسی دوره ابتدایی و راهنمایی

مهدی سبحانی نژاد، رضا جعفری هرنندی

دو ماهنامه دانشور رفتار، پیاپی ۲۷ (اسفند ۱۳۸۶)، صص ۳۹-۵۴

در پژوهش حاضر پنج سؤال پژوهشی با هدف تحلیل میزان توجه کتاب های درسی فارسی، دینی، اجتماعی و تاریخ دوره ابتدایی و راهنمایی به محورها و مؤلفه های مفهومی مرتبط با دفاع مقدس، طرح و مورد بررسی واقع شده است. روش پژوهش، توصیفی و از نوع تحلیل محتوا است، جامعه پژوهش نیز شامل چهار عنوان کتاب درسی فارسی، دینی، اجتماعی و تاریخ دوره ابتدایی و راهنمایی تحصیلی چاپ سال تحصیلی ۸۳-۸۲ (در مجموع بیست و چهار جلد کتاب درسی) بوده است که همه آن ها به عنوان نمونه انتخاب و مورد بررسی واقع شده اند. ابزار اندازه گیری، چک لیست تحلیل محتوای محقق ساخته بوده و یافته های پژوهش نیز با بهره گیری از شاخص آماری توصیفی مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفته است. عمده ترین یافته های پژوهش بیانگر آن است که: ۱. در مجموع چهار عنوان کتاب مورد بررسی ۹۰۳ مرتبه به مؤلفه های مفهومی مرتبط با دفاع مقدس توجه شده است. روند مذکور در کتاب های فارسی، دینی، اجتماعی و تاریخ به ترتیب ۴۸۶، ۱۴۹، ۱۸۱ و ۸۷ مرتبه بوده است، بنابراین در کتاب های فارسی بیشترین و در کتاب های تاریخ کم

ترین توجه به مفاهیم دفاع مقدس شده است. ۲. در بین چهارده محور مفهومی مورد بررسی بیشترین توجه به محور واژه ها و اصطلاحات دفاع مقدس و کمترین توجه به محور خسارت های اجتماعی بوده است و به دو محور مفهومی؛ ابتکار، خلاقیت و خودکفایی هیچ گونه توجهی نشده است. ۳. بیشترین توجه به محور ها و مؤلفه های مفهومی دفاع مقدس به ترتیب در کتاب های درسی پایه تحصیلی دوم راهنمایی، پنجم ابتدایی، چهارم ابتدایی، سوم ابتدایی، سوم راهنمایی، اول راهنمایی، اول ابتدایی و دوم ابتدایی بوده است. ۴. در کتاب های درسی پایه دوم راهنمایی بیشترین توجه به مفاهیم دفاع مقدس شده است و در کتاب های درسی پایه دوم ابتدایی هیچ گونه توجهی به این مفاهیم نشده است.

کلید واژگان: تحلیل محتوای، کتاب درسی، دفاع مقدس، دوره ابتدایی و راهنمایی

۱۱- بررسی جایگاه الگوی مفهومی فرهنگ ایثار و شهادت و ارزیابی میزان تحقق آن در اهداف

مصوب دوره متوسطه جمهوری اسلامی ایران

علی مقدم زاده *، حسن نجفی، مهدی سبحانی نژاد

نشریه پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی، پیاپی ۱۲ (پاییز و زمستان ۱۳۹۴)، صص ۱-۲۲

پژوهش حاضر با هدف بررسی جایگاه الگوی مفهومی فرهنگ ایثار و شهادت و ارزیابی میزان تحقق آن در اهداف مصوب دوره متوسطه جمهوری اسلامی ایران انجام شده است. روش پژوهش توصیفی شامل تحلیل اسنادی و تحلیل محتوا و رویکرد آن کاربردی است. جامعه پژوهشی شامل متون مرتبط با فرهنگ ایثار و شهادت و نیز متن اهداف مصوب دوره متوسطه است که با توجه به ماهیت موضوع و محدودیت جامعه پژوهشی، از نمونه گیری صرف نظر شده و کل جامعه آماری مورد بررسی واقع شده است. ابزارهای اندازه گیری، فرم فیش برداری و سیاهه تحلیل محتوا بوده است. داده های اسنادی به شیوه کیفی و داده های تحلیل محتوا با استفاده از شاخص های توصیفی در فرایند تحلیلی آنتروپی شانون مورد بررسی قرار گرفته اند. عمده ترین یافته های پژوهش بیانگر آن است که: ۱. چارچوب مفهومی فرهنگ ایثار و شهادت پس از بررسی مدارک و مستندات مرتبط در ۴ محور و ۴۳ مولفه تدوین شد. ۲. در مجموع ۳۸ مرتبه به مولفه های فرهنگ ایثار و شهادت توجه شده که میزان فراوانی آن در اهداف اعتقادی، اخلاقی، علمی و آموزشی، فرهنگی و هنری، اجتماعی، زیستی، سیاسی، اقتصادی به ترتیب ۷، ۸، ۰، ۱، ۸، ۱، ۹، ۴ است. ۳. در بین محورهای مورد بررسی، صفات عملی ایثار و شهادت با میزان بار اطلاعاتی ۰/۸۴۲ و ضریب اهمیت ۰/۷۱۱ بیشترین توجه را به خود اختصاص داده، این در حالی است که به محور پیامدهای فردی و اجتماعی ایثار و شهادت با میزان بار اطلاعاتی ۰/۰۰۳ و ضریب اهمیت ۰/۰۰۳ توجه بسیار کمتری شده است.

کلید واژگان: فرهنگ ایثار و شهادت، اهداف مصوب، دوره متوسطه، تحلیل محتوا

مهدی سبحانی نژاد، حسن نجفی، علی مقدم زاده

فصلنامه پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، پیاپی ۲۵ (زمستان ۱۳۹۳)، ص ۸۵

این پژوهش با هدف تبیین عوامل مفهومی فرهنگ ایثار و شهادت و تحلیل جایگاه آن در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش ایران انجام شده است. روش پژوهش توصیفی شامل تحلیل اسنادی و نیز تحلیل محتوا است و رویکرد آن نیز کاربردی به شمار می رود. جامعه پژوهشی، شامل دو بخش متون مرتبط با فرهنگ ایثار و شهادت و متن سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، مصوب آذر ماه ۱۳۹۰، است که با توجه به ماهیت موضوع و محدودیت جامعه پژوهشی از نمونه گیری صرف نظر، و کل جامعه آماری مورد بررسی و تحلیل واقع شده است. ابزارهای اندازه گیری، فرم فیش برداری و نیز سیاهه تحلیل محتوای محقق ساخته بوده است. داده های اسنادی به شیوه کیفی و داده های تحلیل محتوی با استفاده از شاخصهای توصیفی در فرایند تحلیلی آنتروپی شانون مورد بررسی قرار گرفته است. عمده ترین یافته های پژوهش بیانگر این است که: ۱. چارچوب مفهومی فرهنگ ایثار و شهادت را می توان بر اساس مدارک و مستندات مرتبط در ۴ بعد و ۴۳ عامل تدوین نمود. ۲. در مجموع ۱۷۷ مرتبه به عوامل فرهنگ ایثار و شهادت توجه شده که میزان تراکم آن در بخش هدفهای عملیاتی و راهکارها با ۳۹ فراوانی و ۲۲ درصد زیاد و در بخش چارچوب نهادی و نظام اجرایی تحول بنیادین با ۲ فراوانی و ۱/۱ درصد بسیار کم است. ۳. بین عوامل مورد بررسی، صفات عملی ایثار و شهادت با میزان بار اطلاعاتی ۰/۸۵۸ و ضریب اهمیت ۰/۴۰۴ بیشترین توجه را به خود اختصاص داده و این در حالی است که به عامل جایگاه و ارزش ایثار و شهادت توجهی نشده است.

کلید واژگان: فرهنگ ایثار و شهادت، سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، تحلیل محتوای سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

نهاد آموزش و پرورش و سایر نهادهای آموزشی باید یکسری مفاهیم، ارزشها و ارکان مهم فرهنگی جامعه خویش را به فرزندان این مرز و بوم انتقال دهند، تا فرزندان این مرز و بوم بیش از پیش با ارزشها و فرهنگ جامعه خویش آشنا شوند، و نسبت به حفظ آنها پایبند باشند. هدف نوشتار حاضر این است که تعیین کند تا چه اندازه مفاهیم مربوط به ایثار و شهادت در کتاب های درسی دوره اول متوسطه تحصیلی مطرح شده و مورد بحث قرار گرفته است و هم چنین کتابهای درسی تا چه اندازه ارزشهای والای ایثار و شهادت را به نوجوانان معرفی کردهاند. با عنایت به آن چه ذکر شد سوالات پژوهشی بدین شرح مدنظر قرار گرفت. ۱. بطور کلی کدام مفاهیم مربوط به شهادت در کتابهای درسی تاکید شده و کدام مورد غفلت قرار گرفته است ۲. در کتب درسی دوره اول متوسطه کدام ابعاد و صفات شخصیتی شهید مطرح شدهاند ۳. با توجه به اصول روانشناسی و دیدگاههای مختلف روانشناسان، مربوط به دوره نوجوانی آرایه مفاهیم مربوط به شهید و شهادت در کتب درسی چگونه است بر این اساس نتایج پژوهش نشان می دهد، از بین تمامی صفاتی که برای شهید در کلیه کتب دوره اول متوسطه تحصیلی مطرح شده است به صفت شهادت طلبی بیش از سایر صفات اشاره شده است، بعد از صفت شهادت طلبی، مظلومیت بیشتر از سایر صفات اشاره شده است بقیه صفات مطرح شده به میزان خیلی کم در تمام کتب درسی مورد بحث قرار گرفتهاند، بدین مفهوم که صفاتی نظیر: حقیقت جویی، شجاعت، صبر و استقامت، دینداری، ذلت ناپذیری، عزت و بزرگی و ... تقریباً ۰ مورد غفلت قرار گرفتهاند. همین طور از لحاظ ابعاد، بعد کارکرد اجتماعی مورد توجه بسیار کمی قرار گرفته است.

کلیدواژه‌ها: شهادت، شهادت طلبی، ایثار، دوره تحصیلی اول متوسطه

۱۴- جایگاه ادبیات پایداری در کتب فارسی دوره متوسطه

نویسنده: [بیرانوند، نسرين؛ آريان، حسين](#)؛

مجله: [ادبیات فارسی](#) «بهار - ۱۳۹۶ شماره ۳۵ (۲۴ صفحه - از ۹۹ تا ۱۲۲)

...در کتابهای درسی بخصوص درس زبان و ادبیات فارسی است؛ اما متأسفانه در کتابهای درسی اطلاعات کمی دربارهٔ ... دانش آموزان با مفاهیم حقیقی ایثار و دفاع مقدس به برنامه درسی و به خصوص کتاب درسی فارسی توجه ویژه‌ای ... نتیجه‌گیری کتاب درسی بهترین وسیله برای گسترش فرهنگ شهادت و پایداری است و یکی از مهم‌ترین و در دسترس‌ترین ...

چکیده:

شعر دفاع مقدس بیانگر احساس مسوولیت همگانی نسبت به هشت سال دفاع مقدس از میهن اسلامی مان می‌باشد. حفظ دستاوردهای دفاع مقدس و ترسیم رشادتهای رزمندگان اسلام در برابر دشمنان خاک

ایران همواره یک الزام محسوب می‌شود. با توجه به ماهیت ادبیات و تاثیرگذاری آن بر روی نسل جوان، ادبیات پایداری مهم‌ترین مجرای انتقال پیام دفاع مقدس به نسل‌های بعدی انقلاب به شمار می‌رود و یکی از زمان‌های مناسب و راه‌های درست گنجاندن مطالب ادبیات پایداری در کتاب‌های درسی به ویژه دوران متوسطه است. مقاله حاضر تحقیقی است پیرامون جایگاه ادبیات پایداری در کتب فارسی دوره متوسطه در این پژوهش برآنیم که مولفه‌های پایداری را در کتاب‌های ادبیات فارسی دوره متوسطه؛ با روش تحلیل محتوا مورد بررسی قرار دهیم و ضمن تعاریفی از ادبیات پایداری، مشخص‌نمائیم، چه درصدی از محتوای کتاب‌های فارسی این دوره به ادبیات پایداری اختصاص داده شده است و نقش ادبیات پایداری چیست.

کلیدواژه‌ها :

نوجوان، کتاب‌های درسی، ادبیات پایداری، دوره متوسطه

۱۵- مولفه‌های پایداری با تکیه بر مبارزه با نفس در کتاب‌های درسی

نویسنده: علی نژاد محمد آبدی، مهر انگیز؛

پاییز ۱۳۸۹ و بهار ۱۳۹۰ - شماره ۳ و ۴ علمی-پژوهشی، صفحه - از ۴۰۷ تا ۴۲۸

چکیده:

با توجه به آیات، احادیث و سخنان بزرگان دین اولین و برترین جهاد و از شدیدترین واجبات الهی و باثواب‌ترین آنها نزد خداوند متعال، جهاد با نفس است و شیوه عملی زندگی انبیا، امامان و بزرگان دین نیز گویای این امر است و با توجه به شرایط جهان امروز و تغییر ساختاری جنگ‌ها که دولت‌های متجاوز و به جای حمله مسلحانه به آب و خاک دیگر کشورها سعی می‌کنند تا در افکار، اعتقادات و احساسات مردم این کشورها نفوذ کنند؛ باید به دانش‌آموزان آموخت که لازمه پیروزی در هر نبردی، شناخت نفس خود و ایستادگی در مقابله هوای نفسانی است. در پژوهش حاضر، پژوهشگر سعی دارد تا مولفه‌های پایداری را با تکیه بر مبارزه با نفس در کتاب‌های درسی ادبیات فارسی متوسطه و پیش‌دانشگاهی، با روش تحلیل محتوا مورد بررسی قرار دهد. قابل ذکر است که مبارزه با نفس در این پژوهش، یعنی انسان از حق، خواسته‌ها و لذت‌هایی که برایش مهیا است، در جهت رضای خداوند و بندگان او چشم‌پوشی کند. سوال‌های پژوهشی عبارتند از: چه درصدی از محتوای کتاب‌های ادبیات فارسی آموزش متوسطه و پیش‌دانشگاهی به ادبیات پایداری اختصاص داده شده است؟ آیا در محتوای ادبیات پایداری کتاب‌های ادبیات فارسی آموزش متوسطه و پیش‌دانشگاهی به مبارزه با نفس اشاره شده است؟ آیا در محتوای مورد بررسی، ضمن بیان هدف (مقاومت و ایستادگی در برابر ظلم و ظالم و متجاوز)، راهکار عملی برای نیل

به آن ارائه شده است؟ با توجه به تحلیل کتاب های درسی ادبیات فارسی دوره متوسطه و پیش دانشگاهی، مشخص شد که تقریباً بین ۱۵٪ تا ۲۰٪ محتوای این کتاب ها، به ادبیات پایداری اختصاص داده شده است و در این موارد اشاره اندکی به جهاد اکبر یا مبارزه با نفس شده است و در بین دروس مورد بررسی، درس نیایش (امام سجاد) بهترین نمونه عملی است که ضمن بیان هدف، راهکارهای عملی را برای تحقق آن بیان کرده است.

نفس ، ادبیات پایداری ، کتاب های درسی ، هواهای نفسانی